

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULULARARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI**

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“BALRENGİ BİR YABANCILIK”

Danışman öğretmen: Emine TAŞ

Öğrencinin adı: Anıl

Öğrencinin soyadı: TAHMİSOĞLU

Diploma numarası: 1129-0096

Sözcük sayısı: 3658

Araştırma sorusu: *“Adalet Ağaoğlu'nun 'Fikrimin İnce Gülü' yapıtında odak figür*

Bayram 'ın yabancılaşma süreci hangi yönleriyle ele alınmıştır?

ÖZ

Uluslararası Bakalorya Programı A1 Türk Edebiyatı dersi kapsamında bitirme tezi olarak yaptığım bu çalışma; Adalet Ağaoğlu'nun "Fikrimin İnce Gülü" adlı eserinde yer alan yabancılaşma olgusunu konu almaktadır. Araştırmamda toplumsal düzen içerisinde yabancılık ve yabancılaşma sorunsalını odak figür Bayram'ın yaşamı üzerinde onu etkileyen faktörler olan dönem ve uzam bağlamında inceledim.

Tezimin giriş bölümünde yabancılık olgusunun gelişimi ve yapıttaki yeri üzerinde durdum. Gelişme bölümünü ise "bireyin kendine yabancılaşması" ve bireyin topluma yabancılaşması" başlıklarına ve her başlığı da "dönemin etkisi" ve uzamın etkisi" olarak alt başlıklara ayırdım. Bu bölümlerde bireyin toplum içerisindeki ve kendine karşı olan yabancılığının tarihsel dönemi ve değişik uzamları göz önüne alarak değerlendirdim.

Bunların sonucunda dönemsel anlayışların ve uzamsal değişimlerin bireyi yabancı kılabilceği ve bireyi yabancı kılan faktörleri tetikleyenlerin her zaman bireyin kontrolünde olmadığı sonucuna vardım.

(Sözcük sayısı: 126)

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	3
GELİŞME	
1. BİREYİN KENDİNE YABANCILAŞMASI.....	4-12
1.1 Bireyin Kendine Yabancılaşmasında Dönemin Etkisi.....	4
1.2 Bireyin Kendine Yabancılaşmasında Uzamın Etkisi.....	10
2. BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASI.....	12-18
2.1 Bireyin Topluma Yabancılaşmasında Dönemin Etkisi.....	12
2.2 Bireyin Topluma Yabancılaşmasında Uzamın Etkisi.....	16
SONUÇ.....	18
KAYNAKÇA.....	21

GİRİŞ

Yabancılık, insanın kaçamayacağı, göz ardı edemeyeceği, insanlık tarihi boyunca süregelmekle beraber özellikle modernleşen toplumlarda yaygın görülen bir durumdur. Yabancı bir birey toplumsal yapılanmanın dışında kalmış bir bireydir. Yabancılaşma, kelime anlamı olarak bir şeyi ya da bir kimseyi başka bir şeye ya da kimseye yabancı hale getiren eylem veya gelişmedir. Toplumun dışında kalan bireyler basit bir sosyal ihtiyaç doğrultusunda topluma kabul edilmek isterler. Bireylerin yabancı olması halinde yaşayacakları bunalım, sosyal baskı ve stres açıktır. Ancak bazen bireylerin kendi iradeleri dışında gelişen olaylar onların yabancılaşma sürecini hızlandırabilir.

Adalet Ağaoğlu'nun "Fikrimin İnce Gülü" yapıtında hayalleri doğrultusunda sevdiği kadın dâhil hiçbir engel tanımamış, yaşadığı yerden uzaklaşarak bir araba için yabancı olduğu memleketlere gitmiş Bayram'ın hikâyesi anlatılmıştır. Bayram figürü köyden yurtdışına göçmüş, gözü statüde olan bir işçidir. Yabancılaşma ve yabancı olma durumu Bayram'ın üstüne yapışmış durumdadır.

Yazar Adalet Ağaoğlu, Bayram figürünü gerçek karakterlerden ilham alarak oluşturmuş ve yazıldığı dönemdeki toplumsal gerçekliği yansıtan oldukça gerçekçi bir figür ortaya çıkarmıştır. Yapıtta odak figürün yolculuğu anlatılmaktadır. Bu yolculuk sırasında yabancılık, cehalet, yalnızlık, göç gibi olgular irdelenmiş, yapıtın geçtiği dönemin ve bir kısmı "geriye dönüş" tekniği vasıtasıyla aktarılan uzamların getirdiği değişimlerin Bayram'ın hayatındaki yeri aktarılmıştır. Bayram'ın yolculuk halinde oluşu onun "bir yere varma", "bir ideale ulaşma" isteğinin bir yansıması olarak sunulmuştur.

Toplumda yabancıların ötekileştirilmesini göç olgusuyla harmanlayan yapıtta Bayram'ın yaşadığı dönem hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmuş, yapıt Bayram'ın yolculuğu sırasındaki önemli noktalar temel alınarak bölümlere ayrılmış ve yapıt, Bayram'ın kendine ve topluma yabancılığının sebeplerini ve yabancılaşma sürecini her bölümde okuyucuya daha fazlasını sunarak devam etmiştir.

Yapıtta Bayram figürünün daha iyi çözümlenmesi için iç monologlara yer verilmiş, bu Bayram figürüyle sınırlı kalmayıp yapıttaki belli başlı figürlerde de uygulanmıştır. Bu Bayram'ın iç dünyasını yalnızlığını ve cahilliğini gözler önüne sererken Bayram'ın kullandığı cümlelerin yöresel ağızla verilmiş, Bayram'ın ve yeri geldiğinde diğer figürlerin halk ağızıyla konuşması yapıtın gerçekçiliğini artırmıştır.

Bu tez çalışmasında Adalet Ağaoğlu'nun yazmış olduğu "Fikrimin İnce Gülü" yapıtında odak figür Bayram'ın topluma ve kendisine yabancılaşma sürecinde dönem ve uzam'ın bireye etkisi incelenmiştir. Odak figürün yabancılaşma sürecinde belirli bir dönem uzam bağlantısı göz önünde bulundurulmuş, odak figürün yabancılaşmasında hangi ayrıntıların onu ne yönde etkilediğine dair değerlendirilmeler yapılmıştır.

1.BİREYİN KENDİNE YABANCILAŞMASI

1.1 Bireyin Kendine Yabancılaşmasında Dönemin Etkisi

Bireyler ağır travmalar, göçler, aidiyetsizlik, yalnızlık gibi durumlarda kendi benliklerine yabancılaşabilirler. Bireyin kendine yabancılaşması bireyin “insanîyetinden” uzaklaşması veya eski/değişmiş benliğinden farklı hale gelmesidir. Bireyin erdemlerine, değerlerine ve toplumsal ahlaka yabancılaşarak, kendi zihni etrafında bütün gerçekliğini kurması, düşüncelerinde kendi benliği bulamaması ile sonuçlanır. Bir tarihsel dönemde yaygınlaşmış ve desteklenen anlayış bir bireyin hayallerini ve hayatının belli başlı dönüm noktalarını farklı yerlere çekerek bireyin yaşamında önemli bir iz bırakır.

Yapıt, 1970’lerde bir günlük bir zaman dilimi içerisinde geçer, ancak “geriye dönüş” tekniği ile 1960’lar ve olayların arka planları okuyucuya sunulur. Yapıttan anlaşıldığı kadarıyla, 1970’ler gerek toplumsal gerekse ekonomik açıdan bir geçiş dönemi özelliği göstermektedir. İnsanların ve ekonomik yapının değişimi açıkça görülür.

1970’ler Türkiye’si tarımsal makineleşmeye geçmekte ve batılı ülkelerin sanayileşme yarışında geride kalmış konumdadır. 1960’larda Bayram’ın çocukluğunda görüldüğü üzere bu dönemde bazı adımlar atılmış ve Türkiye’de ekonomik dinamiklerinde dolayısıyla toplum yapısında değişimler görülmüştür. “Amerika bize cipler, tanklar, toprak verecektir. Sonra tarım araçları. Traktörler, biçerdöverler.” (Ağaoğlu,92). Artık zenginlik; araba, traktör sahibi olmaktır. Tarlada çalışanlar gün geçtikçe saygınlığını kaybedip hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışanların sayısı artmıştır. Köylülere arabalar, tarım araçları ve makineler vaat edilmiş,

böylece Türkiye'nin zenginleştiği izlenimi verilmiştir. *“Bize oy verene traktör, bize oy verene kamyon, bize oy verene işte bundan güzel bir araba!”*(Ağaoğlu,175) İşte bu dönemde Bayram'ın tanık oldukları Bayram'ı derinden etkilemiştir. *“...demek korkulası değil sevilesi bir şeydi bu araç.”* (Ağaoğlu,175) Bayram'ın araba sahibi olma hayallerinin sebebi çocukluğunda yatmaktadır. Çocukluğu ezilmişlikle dolu olan Bayram'ın öksüz ve yetim oluşu onu bir çeşit kendini kanıtlama yarışına itmiştir.

Bu yarış Bayram için bir saygınlık meselesine dönmüş ve Bayram kafasında eğer bir otomobil sahibi olursa bu yarış kazanacağına kendini inandırmıştır. Bu statü hırsı doğrudan Bayram'ın yabancılaşmasına etki etmiştir. Bu hırs yüzünden kendinden, sevgilisinden ve ait olduğu yerden vazgeçmiş, kendine takılan lakapları yıkacak bir “bey” olana kadar kendini adeta bir makine haline getirmiştir. Bu lakaplar yapıt boyunca leitmotive olarak kullanılmış ve Bayram'ın zihninde yankılanarak Bayram'ı yol boyunca ve Almanya'da motive eden sebeplerden biri olmuştur.

“...Kendisine ‘İncegül Bayram’ diyerek alay ettirmeyecek bir araba için daha ne kadar fazla saat, fazla gün yapmak gerek? Kendisi için tek saati olmayan son üç yıl”

(Ağaoğlu,19)

Bayram, yıllar önce köylerine gelen adalet partisi temsilcisine gösterilen izzet-i ikramı görünce “adam” veya “birey” olmayı bu adamın bir Ford otomobile sahip oluşuyla ilişkilendirmiştir. *“Böyle bir aracın, içinde taşıdığı insana ne büyük bir saygınlık verdiğini sezinledi.”* (Ağaoğlu,174) Bu figürden etkilenen Bayram, insan yapımı bir araca bir insandan daha fazla değer vermiş ve onun sesini kadın sesinden daha güzel bulur olmuştur.

“Bastı Mercedes’in kornasına. Traray trarayy!... Ne güzel be! Ne güzel bir ses bu!... Kadın sesinden güzel. Bütün türkülerden, bütün şarkılardan güzel... Traray trarayy!...” (Ağaoğlu,7)

Bayram’ın arabasına olan sevgisi ve ilgisi normal değildir; arabasının durumunu her şeyden üstün tutmaktadır. Bayram, metaya olan bu aşırı sevgisini iç dünyasında pek çok farklı şekilde dışa vurur. *“Bayram bu şarkıyı kaç yıl, nerde duysa, gözlerinin önüne bir kadından çok, üstü kireçli toza bulanmış mavi bir Ford gelmiştir.”* (Ağaoğlu,101)

Bayram, büyük çabalar sonucu satın alabildiği arabasını kendince kişileştirmiş ve onunla konuşur hale gelmiştir. Bayram’ın arabalara karşı duyduğu bu tuhaf bağlılık onun insani yanının eksikliğini ve mekaniğe duyduğu özlemi gösterir. Bayram, saygı, ilgi ve beğeni görmeyi takıntı haline getirmiş bunlara ulaşamaz ise hayatını anlamlandıramayacağı bir konuma gelmiştir.

1970’lerdeki şehirleşme köydeki insanların şehre, hatta yurtdışına göç etmesine yol açmıştır. *“Çocuklar artık tarlalarda değil.”* (Ağaoğlu,147) Göç olgusu köy insanı için hayatlarının bir parçası olmuştur. Bayram, gözü gibi baktığı arabasının birileri tarafından fark edilmesini, takdir edilmesini istemektedir, yapıtın geçtiği dönemde yurtdışına göçen “alamancı” sayısının fazlalığı Bayram’ı klasik bir tiplene haline getirmiştir. Bayram’ın beklediği saygıyı görememe nedenlerinden biri de budur. Gümrük memurlarından birinin deyimiyle bu *“sidik rengi”*(Ağaoğlu,27) araba memurların her gün gördüğü alelade bir “gurbetçi” arabasıdır.

Bayram'ın beklentileri aslında onu hayatta tutan tek şey olmasına rağmen bir yandan da onun yabancılığını körükleyecektir. Yapıtın ilerleyen kısımlarında Bayram büyük umutlar içerisinde çıktığı yolculuğu yaşayabileceği her türlü hayal kırıklığını yaşayarak sonlandırmıştır. Bu, kendine ve gerçekliğe olan yabancılığını resmetmektedir. Gerçekliğe olan yorumlu bakış açısı ve hayal kırıklıkları onu iyiden iyiye farklılaştırmış ve onu zihinsel açıdan parçalamıştır. *“Fikrine taktığı bir ince gül, tek tek kopup dağılıyor yapraklarından. Yol boyu düştü. Şimdi son kalan yaprakları... Tek tek düşüyor.”* (Ağaoğlu,347)

Yapıtta Bayram'ın umutlarını simgeleyen “fikrimin ince gülü” göndermesi yapıtın sonunda gerçek bir gül ile örneklenerek hayal kırıklığı ve gerçeklerle yüzleşmesiyle bağdaştırılmıştır. Bayram, yapıtın başında kurduğu hayallerin yıkılmasıyla kendine ve kurduğu hayallere yabancılaşmıştır. Bu da yapıtta Bayram'ın iç monologlarında açıkça görülür. Odak figür aradıklarını bulamayacağını görünce yaptığı her şeyin boşuna olduğu hissine kapılır. Şimdiye kadar yapmış olduğu her şeye ve hayatındaki dönüm noktalarına yabancılaşır.

“Hiçbir şey boşuna olmaz. Bir montaj hattının kahrı boşuna çekilmez. Boşuna parasını batırmaz bir adam pompa başında. Parmağını boşuna koparttırmaz parça yapımında. Boşuna tokatlamaz havsali delikanlıyı, boşuna Bismilli'nin böğrüne vurmaz. Yüzünü boşuna yakmaz bir adam...” (Ağaoğlu, 352)

Bir bireyin kendi yaşamına farklı birisinininkiymiş gibi bakacak hale gelmesi ancak kendi hatıralarına ve hayallerine yabancılaşırsa olur. Bayram, yapıtta görüldüğü üzere yaşadığı onca hayal kırıklığının etkisi ile hayatı boyunca yaptıklarını ve ona hayatında bir araba için nelerden feragat ettiğini gösteren “yara izine” yabancılaşır. Bayram'ın kendi ihmalkârlığı ve

beceriksizliği sonucu oluşan bu yara izi, ne zaman geçmişte yaşadığı önemli bir anı düşünse sızlamaya başlar. Yara izi yapıtta Bayram'a geçmişini ve yaptıklarını hatırlatan bir leitmotivedir.

Bayram'ın yabancılaşma öyküsünün bir diğer kahramanı ise "sistem" in yani kapitalizmin ta kendisidir. Kapitalizm yapıtın geçtiği dönem olan 1970'lerde sanayileşme ile yaygın bir sistem halini almıştır. Emek sömürsüne, özel sektöre ve büyük çaplı şirketlerin yönetimine dayanan bu sistem işçileri sömürerek ne kendilerine ne de herhangi bir uğraşa zaman bırakır. Bayram, fabrikada çalışırken insan doğasına yabancılaşmış endüstriyel bir korna sesini türkölere tercih eder hale gelmiştir. Kapitalizmin ve çalışma koşullarının işçileri nasıl duygusal açıdan içlerini boşaltarak değersizleştirdiği ve sonuç olarak da işçilerin birer makine misali kendi benliklerine yabancılaştığı odak figür üzerinden okuyucuya sunulmuştur.

"Hep akmak. Hep gitmek. Hiç hızdan düşmemek. Bayram, montaj hattından daha amansız, daha hoşgörüsüz bir yer ve durumda bulunabileceğini hiç aklına getirmemişti. Orda hep makinesin. Herkes makine. Her şey makine." (Ağaoğlu,142)

Kapitalizm, bireyselliği ve "en yukarıda olma" hırsını kutlu hale getirmiştir. Bu akımın etkisiyle Bayram, "en iyiye sahip olma" düşünde kendini kaybetmiştir. Bayram kendini bir makineden, bir robottan ayıramaz hale geldiğinde her şey için çok geçtir. Bayram, yolculuğu sırasında İstanbul'dan geçerken şehrin metropoliten havasını hisseder ve şehrin ne kadar kalabalıklaştığını görür. Odak figürün bencilliği yapıtta dönemin zihniyeti tarafından yüceltilmiş durumdadır. *"Bunun için hepinize, her önüne gelene dirsek atabilen katı bir*

İstanbul yüreği; özü bencillik, özü salt kendini, kendi başını kurtarmak olan bir İstanbul öğretisi gerek.” (Ağaoğlu,157)

Bu yaygın anlayışın yansıması odak figürün kendiyile olan konuşmalarında görülür. Dönemin bireysellikçi anlayışının Bayram’ı etkilediği açıkça ortadadır. Bayram’ın bencilliğinin sebepleri dönemsel bireyselleşmenin yüceltilmesi ve Bayram’ın cahilliğinin etkisi ile hayallerinde kaybolmasıdır.

“Ulan Bayram, şunu bi türlü kafana sokamadın: İşin yolunda gitsin istiyorsan, hiç dönüp arkana bakmayacaksın. Kendi adına bir yararı yok mu, tökezleyeni olduğu yerde bırakacaksın.” (Ağaoğlu,192)

Amcasının arsasını hayalleri için satan Bayram’ın bencilliği Almanya’daki “arkadaşı” denebilecek tek kişi olan Veli’nin Türkiye içinde yaptığı kazayı görmezden gelerek yoluna devam etmeyi seçmesi ile gözler önüne serilmiştir.

“Hiçbir şeyin ucundan tutmuyor Bayram. Balkız’ı ihmal ve ona ihanet suçu işlemiyor. Memurlara güçlük çıkarma suçu işlemiyor. Yasalarda yeri olacak hiçbir suçu işlemiyor.” (Ağaoğlu,129)

Bayram’ın en basit erdemlere gereksiz birer kural gibi bakması ve vicdanını “Balkız” a karşı ihanet etmemiş olmasıyla rahatlatması insani yönünü kaybettiğinin açık bir göstergesidir. Bayram insan doğasına öyle yabancılaşmıştır ki insanın kontrol mekanizmalarından biri olan ve genellikle toplumsal normlar tarafımdan şekillenen “vicdan” kavramı yozlaşmıştır.

Bayram bir dönemin getirdiği değişimler ve tarihsel sürecin vaat ettiği hayaller doğrultusunda hayatına yön vermiş, ancak bu onu hayal kırıklığına itmiştir. Her tarihsel dönemde farklı bir yenilik sahneye çıkar ve insanlara dayatılır, Bayram için bu bir araba hayali olmuştur. Bayram'ın kendine yabancılaşmasında en etkili durumlar onun her şeyi bir kenara atıp insanlardan çok nesnelere özellikle arabası "Balkız" a önem vermesi ve dönemin bencilliği ön plana çıkaran zihniyeti içinde kendine yer edinerek insanlardan ve erdemlerden uzaklaşmasıdır.

1.2 Bireyin Kendine Yabancılaşmasında Uzamın Etkisi

Uzam değişimi bireyin kendini ait hissettiği uzamdan uzaklaşması veya bu uzamın değişmiş olması sonucu aidiyetsizlik hissine kapılmasına neden olur. Bu aidiyetsizlik beraberinde yabancılaşmayı getirir.

Yapıtta farklı figürlerin anlık iç konuşmalarını ve bakış açılarını vererek okuyucuya Bayram'ın kendine yabancılaşmasını etkileyen etmenlerle ilgili daha geniş bir bilgi sunulmaktadır. Bayram, yapıt boyunca hayal kırıklığı yaşamış bir figürdür ancak ilk hayal kırıklığı Türkiye'ye adım atmasıyla beraber başlamıştır.

Bayram'ın Almanya'ya göç süreci pek çok farklı yönüyle ele alınmıştır. Bayram, Almanya'ya gidebilmek için Kezban'ın ağabeyi İbrahim'in sırasını çalmış, böylece bir dostuna ihanet ederek de olsa araba hayallerini gerçekleştirebileceği bir uzama göç etmiştir. Ancak bu göç Bayram'ı daha da yalnızlaştırmıştır. Cahilliği ve çıkarıcılığı onu Almanya'da yalnızlığa

itmiştir. Bayram, Almanya’da işçiler tarafından suya sabuna dokunmadığı, para kazanmaktan başka bir şey düşünmediği için sevilmemiştir. “*Oysa çoğu Türk işçisi Bayram’ı sevmiyordu; kokmaz bulaşmaz, küçük çıkarlarına hepsinden fazla düşkün olan Bayram’ı.*” (Ağaoğlu,250)

Bayram’ın Almanya’ya gitmesi ve orada sadece tek bir amaç doğrultusunda yaşaması, Bayram’ı değiştirmiştir. Odak figür, Almanya’ya giderek daha saygın olduğunu ve Türkiye’deki insanlardan özellikle köyündekilerden farklı bir konumda olduğunu düşünür. Küçük çıkarları uğruna arkadaşlıklardan, kendini geliştirmekten ve her türlü insan ilişkisinden uzak olan odak figür yabancılığını bu uzamda kendine çevirmiştir. Günden güne yalnızlığının sınırlarına dayanan Bayram tek başına kaldıkça yabancılaşmıştır.

“Bayram, çok yalnız, çok arkadaşsız. Şeker Bayram’ıydı. Gündüz topluca bayramlaştılar. Şurda ya da burada... Akşama doğru kimse ona ‘Gel bizimle şuraya’ demediği için yine yalnızdı...” (Ağaoğlu,249)

Köy ortamına doğup büyüyen Bayram önce Ankara’da işe başlamış. Ardından Almanya’ya göçmüştür. Bayram Almanya’da köy ortamından çok farklı bir uzamla karşılaşmış etrafındaki kimseyle kaynaşamamıştır. Yalnız kalan her insanın başına geldiği gibi Bayram’ın gerçekliği değişmiş; bazı olayları kendisine göre yorumlamaya ve kendi yarattığı bu gerçekliğe inanmaya başlamıştır.

Bayram yaşadıklarından ve Türkiye’ye gelmesinden sonra arabası Balkız’a bile farklı bir gözle adeta bir yabancı gibi bakar olmuştur. Uzam değişiminin sadece Almanya ile sınırlı kalmadan Bayram’ı zorladığı kesindir. Bayram’ın Türkiye’ye dönüşü de onun hayallerini

gerçekleştiremediğini yüzüne vurmuş, bu uzamda Bayram gerçeklerle yüzleştirmiştir. Almanya’da ülkesine uzakken kurduğu hayaller onu Türkiye gerçekliğinden uzaklaştırmış, sonrasında ülkeye dönüşü ile bu uzaklaşma Bayram’ın duygusal yönden çöküşüne yol açmıştır. “*Ve birden, önünde duran Mercedes’i kendine yabancılayıveriyor.*”(Ağaoğlu,218) Odak figür, Türkiye uzamında parçalanmış ve kendini sorguya çekmiştir. “*Ne memleket yahu! Kimsenin Mercedes’i falan taktığı yok.*”(Ağaoğlu,218) Bayram’ın Balkız’ı yabancı, kirlenmiş ve kendini de aldatılmış görmesi uzam değişiminin onu nasıl hayalini kurduğu her şeyi yabancı dolayısıyla kendini yabancı görmesine neden olduğunu gösterir.

2. BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASI

2.1 Bireyin Topluma Yabancılaşmasında Dönemin Etkisi

Her birey kendi başına değerler taşımasına rağmen, bireylerin birleşerek oluşturduğu toplum yapılanmaları kendi değerlerine sahiptir. Toplumsal normlar bireyin yaşayışını belirler. Bireyler farklı uzam ve kültürlerde kendilerini aidiyetsiz ve yabancı hissedebilirler. Birey çok hızlı gelişen toplumsal gelişmeler ve değişimler sonucu topluma yabancılaşabilir. Birey kendini toplumsal bilincinin dışında hissettiği zaman kendini yabancılaşmış olarak bulur. Odak figür Bayram’ın içinde bulunduğu toplumlara yabancılığı pek çok yönüyle ele alınmıştır. Bunların en belirginlerinin Bayram’ın yaşadığı dönem olduğu açıktır.

Ani toplumsal değişimler bireyin topluma adapte olma sürecini sekteye uğratarak bireyi topluma yabancılaştırır. Bu yabancılaşma bireyin toplumun genel ahlakına, kültürüne ve normlarına karşıdır. 1970’lerde yaşanan küreselleşme ve sanayileşme Türkiye’de bazı

toplumsal dinamiklerin değişimine neden olmuştur. Bayram, Almanya'ya göç etmeden önce gördüklerini dönüşte bulamaz, üç yıl içinde yaşanan bu hızlı değişim Bayram'ı yabancılaştırmıştır. Bayram, Almanya'ya göç etmeden önce etrafında gecekondular, daha eski köhne evler ve şimdikine göre nispeten daha az gelişmiş bir sosyal zenginlik vardır. *“Gördük yolda. Her yer fabrika.”* (Ağaoğlu,354) Üç yıl gibi toplumsal değişimler için kısa sayılabilecek bir zaman diliminde apartmanların inşa edilmiş, insanların zenginleşmiş olması Bayram'ın dikkatini çeker. Ancak Bayram'ın bu konuda yapabileceği bir şey yoktur. O uzaklardayken Türkiye değişmiş, Bayram'ın tanış olduğu görünümünü yitirmiştir. *“Esasta şu dikkatimi çekti ki Balkız, ben giderken ki gecekondular hepten apartmana kaybolmuş.”* (Ağaoğlu,136)

Yapıtta gösterildiği kadarıyla, yabancıların ülkeye tatile gelmeye başlaması dönemin yeni yeni turizmde hamle yapan Türkiye'sini yansıtır. Yabancı insanların ülkeye gelmesi demek ülkenin ekonomik açıdan değişiyor olduğunu da gösterir. Yabancı turistler aynı zamanda kültürel bir alışverişe de zemin oluşturur. Bu kültürel alışveriş, küreselleşme açısından bakıldığında olumlu ve bireylerin daha rahat iletişim kurabileceği bir ortam hazırlarken Bayram gibi etrafında olup bitenin farkında olmayan bir kişi için çok zor koşullara ön ayak olmuştur.

“... 'Bye bye'in, bir 'merhaba' nın, bir 'Hi' in, bir 'canım' in, , bir 'eşşoğlueşşek' in bir 'çav', bir 'sağol' un bir 'defol' un... Bir arada kucaklaşıp toklaştığı, sarılıp dağıldığı, sonra yeniden kucak kucağa geldiği; en bakımlı gövdelerin, yamaçlardaki sığır güdücülerine iyice yakın durduğu bir 'toplu konut' birlikteliği.” (Ağaoğlu,140)

Bayram'ın Almanya'da yaşadığı dönemde bireysellik ön plana çıkmış, insanlar iş kurmaya teşvik edilmiştir. Almanya'daki işçilerinin Türkiye'ye dönüp çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamak için iş kurma hevesi vardır. *“Paramızı birleştirip yatırımda bulunacaktınız. Sivrihisar ayırımına fabrika konduracaktınız...”* (Ağaoğlu,89) Bayram gibi Almanya'ya çalışmak için göç etmiş insanlar Bayram'a iş kurma teklifleri sunmaktadır. İnsanlar ellerindeki paraları birleştirip bir iş kurmaya yönelmekte, yani özel işletmeler çoğalmaktadır. Devletin, dönemsel eğilimlere ayak uydurmak adına değişen ekonomik yaptırımları ve yöntemleri insanları yeni atılımlar yapmaya teşvik etmiştir. Ancak Bayram'ın hayalleri sadece bir arabaya sahip olmak olduğu için kendisine gelen teklifleri geri çevirmiştir. Bu da Bayram'ın mevcut toplum düzenine uyuşmayışını gösterir. *“Lafa bak. Çoluklarının çocuklarının istikbalini bana tesis ettirecekler. Alın da kaçan mı? Enayi idim sanki ben.”* (Ağaoğlu,90) İnsanlar, ortak geleceklerini yani içinde buldukları toplumun iyiliğini düşünürler ancak Bayram kendini bu topluma ait hissetmediğinden bu fikirlere değer vermez, bu fikirlerin kendini kandırmak adına uydurulmuş olduğunu düşünür. Bayram'ın bencil tavrı onun toplumdan kendi kendini soyutlamasıyla sonuçlanmıştır.

Bayram değişen sistemi anlayamaz, kendisini bu sistemin içinde göremez. Arkadaşlarıyla kendisinin aynı geleceği paylaşacağını düşünmez. İçinde yaşadığı toplumla ortak gelecek paydasında birleşemeyen Bayram'ın topluma yabancılığı ve bireysel çıkarlarını toplumdan üstün tutuşu pek çok farklı yerde görülür. Bayram kendini yabancı hissettiği için toplumdaki herhangi bir hareketin, işin ya da toplumsal bir çabanın içinde yer edinmeye çalışmaz.

Bayram hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünerek hayaller kurar, Bayram'ın bir “B planı” ya da aklında başka bir ideal yoktur. Bu Bayram'ın alışma sürecini zorlaştırır.

“Allah’ın cezası bu fabrikalar, zihnimi kaydırmak, beni yolumdan caydırmak için mi çığı çıkıveriyorlar ülen karşıma... Birlik olmaycam işte. Dün olmadım, yarın da olmaycam, zorla mı?” (Ağaoğlu,100)

Yapıtın kurgulandığı dönemin özelliklerinde artık kimse köylere itibar etmiyor, şehirler gittikçe kalabalık bir hal alıyordu. Köylülerin yaptığı sütçülük, yoğurtçuluk ve balcılık gibi işler artık endüstriyelmiş, işçiler evlerini bırakıp şehirlere göç etmişlerdir. *Baksana Afyon’da, Eskişehir’de, Sivrihisar’da herkes apartmanlar oturtmak sevdasında artık*” (Ağaoğlu,322). Gecekonduların yerini apartmanlar, tarlaların yerini fabrikalar almış, inşaat sektörü ilerlemiş köy uzamı gözden düşmüştür. Bayram’ın dönmeye çalıştığı, diyalog tekniğiyle aktarılan, köyünün arkeolojik kazılar nedeniyle tamamen boşaltılmış olduğu gerçeği Bayram’ın farkında olmadığı bu toplumsal devinimin en belirgin örneklerindedir. *“Kimse kalmamış köyde, öyle mi? Koca köy.”* (Ağaoğlu,354) Bayram kelimenin tam anlamıyla çalacak bir kapısı kalmadığını oraya vardığında anlar. Bayram böyle bulduğu ülkesine karşı duyduğu aidiyeti kaybetmiştir. *“Oralardaki yabancılığın bin beter bir yabancılık korkusu ansızın en çok ürkütüyor Bayram’ı... Köyünün dibinde yalnız ve yabancı.”* (Ağaoğlu,361). Kendi ülkesi, kendi uzamı ve kendi insanına karşı duyduğu bu yabancılık Bayram’ın saygınlık ve ilgi görme gibi beklentilerine ters düşmektedir. Bayram onu karşılayacak insanları, onunla alay eden herkesi karşısında bulmak onlara “Balkız” ı göstermek ve artık saygı duyulması birisi olduğunu kanıtlamak ister. Yıllar önce gördüğü o “Mavi Ford’lu adam” gibi köy kahvesinin önünde durmak ve tozu dumana katarak kendi gösterisini yapmak istemektedir. *“Bütün gücünü buna vermişti. Bir an önce buraya gelmek. Köy kahvesinin önünde durmak.”* (Ağaoğlu,358)

Bireyler toplumlar içinde takdir görerek bir yere sahip olurlar. Bayram da “bal rengi Mercedes”i ile döndüğü Türkiye toplumunda göreceği takdir ve ilgiyi düşünerek Almanya’dan yola çıkmıştır. Ancak değişen sosyal yapı Bayram’ın hayallerini yıkacak beklediğini bulamayan Bayram, toplumda bir yer edinemeyeceğini görünce kendini topluma yabancı hissedecektir.

“Artık o şarkılar, türkülerle hangi köye gireceğini, sesini kime duyurup, arabasını ve kendini kime göstereceğini, kişiliğini herkesten çok da Kezban’ın gözünde yüceltmeye yarayacak bir ‘aferin’ i kimden, kimin için alacağını bilmiyor.”(Ağaoğlu,358)

2.2 Bireyin Topluma Yabancılaşmasında Uzamın Etkisi

Bireyler içinde yaşadıkları toplumların normlarına ve kültürlerine alışkındırlar. Ancak bireylerin bu toplumlardan göç etmesi ve başka bir kültürel yapıda yaşamaya başlamaları bireyler üzerinde belli bir yabancılaşma yaratır. Toplumların farklı kültürel anlayışları, dilleri ve ahlaki kuralları bireyi topluma yabancı kılan başlıca etmenlerdir. Yapıtta Bayram Almanya’ya göç etmiştir. Almanya uzamında bayram bir “aüslander” yani bir “öteki”dir. Bayram’ın buraya alışma süreci bir yıl gibi uzun bir zaman almış ve buradaki insanlarla fazla etkileşim halinde olamamıştır.

Almanya’da yaşayan pek çok Türk işçi vardır ancak Türkler yine azınlık halindedir. Bu durum, Bayram’ın Almanya uzamında özellikle yalnız kalmasına neden olmuştur.

Almanya'daki insanların Türklere karşı tutumu da Bayram'ı bulunduğu topluma yabancı hissettirmiştir.

“...an Almanya'nın hele o ilk yılını ve bütün akşamlarını, ağla. Biz olmuşuz, İtalyan olmuş, Grikiş olmuş mümanaat yok. Ne iş sırasında ne iş dışı. Hep gözleri üzerimizde.”(Ağaoğlu,72)

Dilini bilmediği bu toplumda Bayram gibi başka ülkelerden çalışmaya gelip yabancı kalan pek çok insan vardır. Bu da Almanya uzamının işçileri çağırان ve insanları ötekileyen yapısından kaynaklanmaktadır.

Bayram, Türkiye uzamına geldiğinde kendinin Almanya'daki gibi yabancı kalmayacağını Almanya'daki öteki halinden kurtulacağını düşünür. Bu nedenle de kendisini Türkiye'de yabancı görmez ancak onun bir “alamancı” olduğu gerçeği Türkiye'ye girdiği ilk andan beri onun peşinden gelmektedir. Hem Almanya'da hem de Türkiye'de yabancı olmak, Bayram için oldukça zorlu bir süreçtir. Bayram ülkesindeki yabancılığını göz ardı etmektedir ve Almanya uzamında gördüğü dışlanmanın ve “kötü” muamelenin bir benzerini kendi ülkesinde başka bir yabancıya uygulamak ister. Ülkeye girdiğinden beri yan yana yol aldığı bir kamyonu kendine düşman beller ve onu trafik polislerine şikâyet eder ancak bu durum Bayram'ın polisi boşuna meşgul etmekten ceza almasıyla sonuçlanır. Çünkü Bayram'ın şikâyet ettiği genç kamyon sürücüsünün Bayram'ı sollamak ve ona gülmekten başka yaptığı bir suç yoktur. Polislerden birer devlet memuru olarak kendine ilgi göstermelerini, onu vatandaşları olarak sayıp el üstünde tutmalarını beklemektedir. *“...bu polis benim ülkemin polisi.* (Ağaoğlu,113) Kendisinin onların bir “vatandaş” olduğunu vurgulayarak yardım ister.

“ *Eğleniyor o... benimle... Kendi memleketimde bile*” (Ağaoğlu,113) Ülkesine karşı bir aidiyet duymakta ancak toplumuna yabancı olduğunun farkında vardıkça bu aidiyeti kaybetmektedir.

Bayram'ın topluma yabancı olduğu gerçeği pek çok farklı yerde gözler önüne serilir, Bayram ülkesiyle ilgili sadece kulaktan dolma bilgilere sahiptir. Dinlediği radyoda bile aklı araba haberlerine takılır, ülke sorunlarına yüzeysel bakar. Almanya'ya göç etmesiyle birlikte doğup büyüdüğü toplumdan beklenti ve gerçeklik bakımından uzaklaşır. “*Ülkenin başında şu olmuş bu olmuş... Bayram'ı hemen hemen hiç ilgilendirmemiştir bu tür konular. Şimdi de ilgilendirmiyor zaten.*” (Ağaoğlu, 79). Kendisini ait hissettiği ya da öyle zannettiği bu toplum ona küçüklüğünden beri “*aydan bile uzak*” (Ağaoğlu,92) gelmektedir.

Odak figür, uzam ve dolayısıyla toplumsal bir anlayış değişiminde bir yere karşı olan aidiyet duygusunun temellerinin de zayıf olması sebebiyle topluma karşı kendini bir öteki konumunda bulur. *Niye böyle ettiler bana? Ben bu memleketin evladıyım. Düşman mıyım?*” (Ağaoğlu,122)

SONUÇ

İnsanlar da toplumlar ve sistemler gibi belli süreçlerden geçer bu süreçlerde değişirler. Bu değişimler bireyi topluma ve kendine yabancılaştırılabilir. Birey toplumdan ayrı düşünülmemeyeceği gibi toplumlar da tarihsel dönemlerden ve uzamlardan ayrı düşünülemez. Her toplumun bireyleri ötekileştirmek için belirli mekanizmaları vardır. Bu mekanizmaların işleyişi çerçevesinde bireyler kapana kısılr ve yabancılaşırlar. Dönemin kutlu hale getirdiği

bazı davranış şekilleri ve nesnelere bireylerin yabancılaşmasında rol oynayabilir. Ağaoğlu'nun "Fikrimin İnce Gülü" adlı yapıtında odak figür Bayram'ın yolculuğunda da bu yabancılaşma görülmektedir.

Hayatı boyunca bir öteki konumunda olan Bayram, hiçbir zaman hayallerindeki o saygınlığa ve tebriğe erişememiş, dönemin getirdiği basit tutkuların peşinde kendisini ve insancıl tarafını kaybetmiştir. Bayram ideallerine ulaşamamanın verdiği hayal kırıklığıyla, yaptığı her şeye ve bu ideale ulaşmak adına verdiği onca emeğe yabancılamıştır. Kendisini topluma kabul ettirecek ve saygı göreceği bir araç olarak kullanacağı arabası onu için adeta bir hücre olmuş dış dünya ile arasına bir perde çekmesine neden olmuştur. Bu süreçte Türkiye değişmiş ve Bayram ne taşra insanı ne de şehirli işçi kimliğine sahip çıkabilmiştir. Almanya uzamında yabancı olan Bayram, ülkesinde de herhangi bir toplumsal kimliğe kavuşamamış "yalnız" ve "öteki" olarak yolculuğunu bitirmiştir. Bayram'ın toplumdan dışlanması, yabancılaşması Bayram'ın suçu değildir. Uzamlar ve dönemler Bayram'ın hem "kendi gerçekliği" hem de "toplumsal gerçeklik" algısı ile bağlarının kopmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, Adalet Ağaoğlu'nun "Fikrimin İnce Gülü" yapıtında odak figür Bayram, bir bireyin toplumda kabul görmek için gerekenleri dönemin yüceltilen metasına indirgemiş, ancak bunun yeterli olmadığını 1970'lerin her şeyin hızlıca değiştiği bir geçiş dönemi olmasından dolayı topluma ve kendine yabancılaşarak görmüştür. Bayram'ın trajik hikâyesi, "dialog", "montaj", "iç monolog" gibi teknikler kullanılarak anlatılmış, bireyin yabancılaşma süreci okuyucuya aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU Adalet, Fikrimin İnce Gülü 27. Baskı İSTANBUL: İş Bankası Yayınları
- Türkçe Sözlük I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988.